

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 9

The 9th STOU National Research Conference

แนวทางการส่งเสริมแบบนาแปลงใหญ่ของเกษตรกร บ้านย่านใหญ่ ตำบลท่านางงาม

อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก

Extension Needs for Large plot of Rice for Farmers in Ban Yan Yai in Tha nangngam,
Bang Ragum District of Phitsanulok Provinceพัชรีย์ เจียไพบูลย์ (Phatcharee Jearpaiboon)¹ จินดา ขลิบทอง (Jinda Khlibtong)² พลสรารณ สราญรมย์ (Ponsaran Sararom)³

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) สภาพเศรษฐกิจ และสังคมของเกษตรกร (2) สภาพการผลิตข้าวของเกษตรกร (3) ปัญหา และข้อเสนอแนะของเกษตรกรในการทำนา (4) เพื่อศึกษาความต้องการและแนวทางการส่งเสริมแบบนาแปลงใหญ่ของเกษตรกร ประชากรที่ศึกษา คือ เกษตรกรผู้ปลูกข้าวบ้านย่านใหญ่ตำบลท่านางงาม อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก จำนวน 180 คน กำหนดขนาดตัวอย่างโดยใช้สูตร Taro Yamane ที่ค่าความคลาดเคลื่อน 0.05 ได้กลุ่มตัวอย่าง 125 คน สุ่มตัวอย่างแบบง่าย วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพรรณนา ได้แก่ ค่าสูงสุด ค่าต่ำสุด ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การจัดอันดับ ผลการวิจัย พบว่า (1) เกษตรกรร้อยละ 52.8 เป็นเพศชาย อายุเฉลี่ย 54.72 จบการศึกษาประถมศึกษา สมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 3.82 คน แรงงานในครัวเรือนเฉลี่ย 2.50 คน ได้รับข้อมูลข่าวสารการปลูกข้าวแปลงใหญ่จากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร ผู้นำชุมชน ประสบการณ์ในการปลูกข้าวเฉลี่ย 26.34 ปี พื้นที่การเกษตร โดยเฉลี่ยเป็นของตนเองเฉลี่ย 16.10 ไร่ ที่เช่าเฉลี่ย 12.17 ไร่ มีรายได้เฉลี่ยรวมในการปลูกข้าวต่อปีระหว่าง 24,000 - 600,000 บาท (ไม่หักค่าใช้จ่าย) ต้นทุนในการผลิตข้าวเฉลี่ยต่อไร่อยู่ที่ 3,428.54 บาท มีผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ 710.48 กิโลกรัม (2) เกษตรกรส่วนใหญ่ปฏิบัติตามหลักวิชาการในการเตรียมดินมีการปรับพื้นที่ให้สม่ำเสมอ เพื่อการรักษาระดับน้ำ ใช้เมล็ดพันธุ์ที่ตรงตามพันธุ์ความงอกร้อยละ 80 ขึ้นไป ใช้เมล็ดพันธุ์ในน้ำประมาณ 12 - 24 ชั่วโมง ใช้เมล็ดพันธุ์ประมาณ 15 - 20 กิโลกรัมต่อไร่ (นาหว่าน) โดยใช้แรงงานคนการดูแลรักษา โดยการตัดพันธุ์ก่อนการเก็บเกี่ยว มีการระบายน้ำออกจากแปลงนา และจำหน่ายผลผลิตในรูปของข้าวเปลือกสดหลังการเก็บเกี่ยวทันที (3) เกษตรกรประสบปัญหาด้านราคาสินค้า เงินทุน และปัญหาที่เกิดภัยธรรมชาติที่ไม่สามารถควบคุมได้ (4) เกษตรกรต้องการการส่งเสริมในระดับมากทุกประเด็น และต้องการสื่อบุคคลของเอกชน สื่อสิ่งพิมพ์จากคู่มือ และโปสเตอร์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์จากโทรทัศน์ และต้องการใช้วิธีการส่งเสริมโดยวิธีการสาธิต และฝึกปฏิบัติ (5) แนวทางการส่งเสริมโดยประสานงานอาศัยความร่วมมือระหว่างเกษตรกร ผู้นำชุมชน นักส่งเสริมการเกษตร และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสร้างเกษตรกรต้นแบบ จัดทำแปลงเรียนรู้ ให้เกษตรกรปฏิบัติตามหลักวิชาการตามเป้าหมายการพัฒนาแปลงใหญ่ เพื่อลดต้นทุน เพิ่มผลผลิต พัฒนาคุณภาพให้ได้มาตรฐาน และบริหารจัดการด้านการตลาด

คำสำคัญ แนวทางการส่งเสริมการเกษตร รูปแบบแปลงใหญ่ ท่านางงาม บางระกำ

¹ นักศึกษาหลักสูตรเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช somjai_12003@yahoo.com

² รองศาสตราจารย์ ดร. ประจำสาขาวิชาส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช arkjin@hotmail.com

³ รองศาสตราจารย์ ดร. ประธานชุดวิชาส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 9

The 9th STOU National Research Conference

Abstract

The objectives of this research were (1) to study economic and social conditions of farmers, (2) to study the conditions of farmers' rice production, (3) to study problems and suggestions of farmers in rice farming, and (4) to study the extension needs for large-scale rice plot for farmers. The population of this study was 180 farmers in Ban Yan Yai, Tha Nang Ngam Sub-district, Bang Rakam District, Phitsanulok Province. The sample size was determined by using the Taro Yamane's formula with an error of 0.05. The sample size was 125 individuals. The sample was selected based on a simple random sampling. Data were analyzed using descriptive statistics, including maximum, minimum, frequency, percentage, mean, standard deviation, and ranking. The results of this study indicated that (1) most of the sample farmers were male (52.8 %); an average age was 54.72 years old; they graduated with a primary education; the average number of household members was 3.82 people; the average number of household labors were 2.50 people; a source to access to large-scale rice plot information was agricultural extension officers, followed by community leaders, respectively. The average year of experience in rice farming was 26.34 years, the average agricultural area possessed was 16.10 rai; the average rented land was 12.17 rai; the average annual income of rice farming was between 24,000 - 600,000 baht (not deducting expenses); the average cost of rice production per rai was 3,428.54 baht; the average yield was 710.48 kilograms per rai. (2) Most of the sample farmers complied with academic principles in preparing the soil, leveling area to be even to maintain water level; they used seeds with consistent species to germination of 80 percent or more and soaked the seeds in water for about 12 - 24 hours; they used seeds about 15-20 kilograms per rai (paddy-sown field); they relied on manual labor for maintenance by removing mixed species before harvest; drainage system was organized to drain water from the rice field; products were sold through fresh paddy immediately after harvest. (3) The sample farmers encountered the problems of product price, capital and uncontrollable natural disasters, (4) the sample farmers' extension need was at a high level in all aspects and they needed personal media of private sector, print media from manuals and posters, electronic media from television and needed demonstration and practice as extension methods, (5) extension guideline focused on the ways for agricultural extension by cooperating with farmers, community leaders, agricultural extension officers, and related agencies to build an agricultural model, make learning plots for farmers to practice according to the objectives of developing large-scale rice plot to reduce costs, increase production, improve quality to meet standards and manage marketing.

Keywords: Agricultural extension, Large-scale rice plot, Tha Nang Ngam, Bang Rakam

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 9

The 9th STOU National Research Conference

บทนำ

โครงสร้างภาคการเกษตรของไทย โดยส่วนใหญ่เป็นครัวเรือนเกษตรกรรายย่อยที่มีพื้นที่ถือครองทางการเกษตรขนาดเล็ก และเป็นการผลิตที่มีลักษณะต่างคนต่างทำ การดำเนินการลักษณะดังกล่าวทำให้ภาคเกษตรต้องเผชิญกับปัญหาและข้อจำกัดต่าง ๆ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อรายได้และความเป็นอยู่ของเกษตรกร เช่น ปัญหาด้านต้นทุนการผลิต ได้แก่ ค่าพันธุ์พืชปุ๋ยเคมี สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ค่าใช้จ่ายของเครื่องจักรกลการเกษตร และค่าจ้างแรงงานด้านการเกษตร รวมทั้งปัญหาการขาดอำนาจต่อรองของเกษตรกรตลอดกระบวนการผลิต (Production Process) การจัดการห่วงโซ่อุปทาน (Supply Chain) และปัญหาด้านการถ่ายทอดองค์ความรู้และเทคโนโลยีที่ยังไม่เข้าถึงตัวเกษตรกรได้เท่าที่ควร เพื่อเป็นการลดข้อจำกัดดังกล่าวจะต้องส่งเสริมให้เกษตรกรมีการรวมกลุ่มการผลิต และการบริหารจัดการร่วมกัน

การปรับโครงสร้างการผลิตสินค้าเกษตร ด้านสินค้าพืช ปศุสัตว์ และสินค้าประมง เป็นนโยบายของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์มอบหมายให้กรมส่งเสริมการเกษตร ส่งเสริมการผลิตสินค้าเกษตรของเกษตรกรให้มีคุณภาพได้มาตรฐานเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของสินค้าเกษตร และเพิ่มรายได้ของเกษตรกร เน้นให้ความสำคัญในเรื่อง การลดต้นทุนการผลิต เพิ่มผลผลิตต่อพื้นที่ มีการผลิตร่วมกันเป็นกลุ่มและมีการเชื่อมโยงกับตลาดเพื่อบริหารจัดการให้เกิดสมดุลระหว่างอุปทานและอุปสงค์ของสินค้า แก้ปัญหาเรื่องสินค้าล้นตลาดและราคาสินค้าเกษตรตกต่ำ

กลุ่มเกษตรกรผู้ชาวบ้านย่านใหญ่ ตั้งอยู่หมู่ที่ 8 ตำบลท่านางงาม อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก เกษตรกรที่ปลูกข้าว ได้รวมตัวกันเป็นกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวชาวบ้านย่านใหญ่ ตำบลท่านางงาม อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก ซึ่งเป็นกลุ่มที่เข้มแข็งและมีศักยภาพในการรวมกลุ่มของชุมชนในพื้นที่ จึงได้เข้าร่วมโครงการส่งเสริมการเกษตรในรูปแบบแปลงใหญ่ในปี 2561 เนื่องจากปัญหาราคาผลผลิตตกต่ำ ภัยธรรมชาติ แมลงศัตรูพืช เป็นเกษตรกรรายย่อยที่ต่างคนต่างผลิต กระบวนการผลิตจึงมีความแตกต่างกัน

ในการดำเนินการส่งเสริมการเกษตรยังมีปัญหาในประเด็นการส่งเสริมที่อาจไม่ตรงกับความต้องการของเกษตรกร ด้วยเหตุนี้ การศึกษาแนวทางการส่งเสริมแบบแปลงใหญ่ของเกษตรกร บ้านย่านใหญ่ ตำบลท่านางงาม อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก เพื่อเป็นแนวทางการส่งเสริมในกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในรูปแบบแปลงใหญ่ได้อย่างเหมาะสมต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพเศรษฐกิจ และสังคมของเกษตรกร
2. เพื่อศึกษาสภาพการผลิตข้าวของเกษตรกรแบบแปลงใหญ่
3. เพื่อศึกษาปัญหา และข้อเสนอแนะของเกษตรกรในการทำนา
4. เพื่อศึกษาความต้องการและแนวทางส่งเสริมแบบแปลงใหญ่ของเกษตรกร

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 9

The 9th STOU National Research Conference

กรอบแนวคิดการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ ประชากรที่ศึกษา ได้แก่ สมาชิกกลุ่มเกษตรกรที่ทำการเกษตรแบบนาแปลงใหญ่ บ้านย่านใหญ่ ตำบลท่านางงาม อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก จำนวน 180 คน กำหนดขนาดตัวอย่าง โดยใช้สูตร Taro Yamane ที่ค่าความคลาดเคลื่อน 0.05 ได้จำนวนตัวอย่าง 125 คน สุ่มตัวอย่างแบบง่าย เครื่องมือที่ใช้ในการสัมภาษณ์ ประกอบด้วย 4 ส่วน คือ สภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจ และสังคมของเกษตรกร สภาพการผลิตข้าวของเกษตรกร ปัญหา และ ข้อเสนอแนะของเกษตรกร ความต้องการการส่งเสริมการผลิตข้าวในรูปแบบแปลงใหญ่ การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้สถิติเชิงพรรณนา โดยการหา ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าสูงสุด ค่าต่ำสุด ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การจัดอันดับ โดยใช้เกณฑ์คะแนนน้ำหนักเฉลี่ย 1.00-1.80 = น้อยที่สุด 1.81-2.60 = น้อย 2.61-3.40 = ปานกลาง 3.41-4.20 = มาก และ 4.21-5.00 = มากที่สุด และ วิเคราะห์แนวทางส่งเสริมจากผลการวิจัย โดยใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 9

The 9th STOU National Research Conference

ผลการวิจัย

1. ข้อมูลทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกร พบว่า กลุ่มตัวอย่าง ร้อยละ 52.80 เป็นเพศชาย อายุระหว่าง 30 - 74 ปี อายุเฉลี่ย 54.72 ปี ระดับการศึกษาประถมศึกษา จำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 3.80 คน จำนวนแรงงานในครัวเรือนเฉลี่ย 2.50 คน ได้รับข้อมูลข่าวสารการปลูกข้าวแปลงใหญ่จากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร ผู้นำชุมชนตามลำดับ ประสิทธิภาพในการปลูกข้าวเฉลี่ย 26.34 ปี พื้นที่ทำนาเฉลี่ยเป็นของตนเองเฉลี่ย 16.10 ไร่ และเป็นพื้นที่ทำนาเช่าเฉลี่ย 12.17 ไร่ มีรายได้เฉลี่ยรวมในการปลูกข้าว ปี 2561 เฉลี่ย 208,321.90 บาท (ไม่หักค่าใช้จ่าย) ต้นทุนในการผลิตข้าวเฉลี่ยต่อไร่ 3,428.54 บาท ประกอบด้วย ค่าเตรียมดินเฉลี่ย 396.33 บาท ค่าปลูก รวมค่าเตรียมพันธุ์เฉลี่ย 135.68 บาท ค่าดูแลรักษาเฉลี่ย 291.31 บาท ค่าเก็บเกี่ยวเฉลี่ย 422.42 บาท ค่าพันธุ์เฉลี่ย 379.86 บาท ค่าปุ๋ยเฉลี่ย 379.86 บาท ค่าสารเคมีกำจัดศัตรูพืช และวัชพืชเฉลี่ย 348.24 บาท ค่าน้ำมันเชื้อเพลิงเฉลี่ย 584.04 บาท ค่าเช่าที่ดินเฉลี่ย 767.97 บาท ผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ 710.48 กิโลกรัม ราคาที่คาดว่าจะขายได้เฉลี่ย 6,393.60 บาท/ตัน

2. ข้อมูลสภาพการปลูกข้าวของเกษตรกร พบว่า สภาพการปลูกข้าวของกลุ่มตัวอย่าง เกษตรกรร้อยละ 95.2 มีการปรับพื้นที่ให้สม่ำเสมอ เพื่อการรักษาระดับน้ำ เกษตรกรร้อยละ 100.00 ใช้เมล็ดพันธุ์ที่ตรงตามพันธุ์ความงอกร้อยละ 80 ขึ้นไป เกษตรกรร้อยละ 97.60 มีการคัดแยกเมล็ดพันธุ์ลีบหรือเมล็ดพันธุ์ที่ไม่ได้คุณภาพออก เกษตรกรร้อยละ 82.40 มีการทดสอบความงอกของเมล็ดพันธุ์ข้าว เกษตรกรร้อยละ 88.00 ปลูกโดยใช้แรงงานคน เกษตรกรร้อยละ 92.00 มีการกำจัดศัตรูพืชอย่างสม่ำเสมอ เกษตรกรร้อยละ 96.80 ก่อนการเก็บเกี่ยว มีการระบายน้ำออกจากแปลงนา และเกษตรกรร้อยละ 96.80 จำหน่ายผลผลิตในรูปของข้าวเปลือกสดหลังการเก็บเกี่ยวทันที ตามหลักวิชาการคู่มือนักวิชาการส่งเสริมการเกษตร (ข้าว ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ มันสำปะหลัง)

3. ปัญหาของเกษตรกร

ปัญหาในการผลิตข้าวของเกษตรกร พบว่า โดยภาพรวมเกษตรกรมีปัญหาด้านสภาพแวดล้อมการผลิตอยู่ในระดับมาก โดยประเด็นที่เป็นปัญหาในระดับมาก ได้แก่ คุณภาพน้ำและความเพียงพอของน้ำ และประเด็นที่เป็นปัญหา ในระดับปานกลาง ได้แก่ คุณภาพดิน ด้านปัจจัยการผลิตโดยภาพรวมมีปัญหายุ่งยากในระดับปานกลาง โดยประเด็นที่เป็นปัญหาย่อย ในระดับมาก ได้แก่ เงินทุน และสารป้องกันกำจัดศัตรูพืช ตามลำดับ ประเด็นที่เป็นปัญหาย่อยในระดับปานกลาง ได้แก่ พันธุ์ดี ปุ๋ยและสารปรับปรุงบำรุงดิน เครื่องจักรกลและเครื่องมือการเกษตร และแรงงาน ตามลำดับ ด้านเทคโนโลยีการผลิตโดยภาพรวมมีปัญหาย่อยในระดับปานกลางทุกประเด็น ได้แก่ การป้องกันกำจัดศัตรูพืช การปลูก การเตรียมดินและการปรับปรุงบำรุงดิน การใช้ปุ๋ย วิทยาการหลังการเก็บเกี่ยว และการเก็บเกี่ยว ตามลำดับ ด้านการเพิ่มมูลค่าสินค้าโดยภาพรวมมีปัญหาย่อยในระดับปานกลาง โดยประเด็นที่เป็นปัญหาย่อยในระดับมาก ได้แก่ บรรจุภัณฑ์ ประเด็นที่เป็นปัญหาย่อยในระดับปานกลาง ได้แก่ การแปรรูป และมาตรฐานสินค้าตามลำดับ และด้านการตลาดโดยภาพรวมที่เป็นปัญหาย่อยในระดับปานกลาง โดยประเด็นที่เป็นปัญหาย่อยในระดับมากที่สุด ได้แก่ ราคาสินค้า ประเด็นที่เป็นปัญหาย่อยในระดับปานกลาง ได้แก่ การส่งมอบสินค้า ช่องทางการจัดจำหน่าย/ตลาดรับซื้อ การรวบรวม/จัดเก็บสินค้า และการขนส่งสินค้า ตามลำดับ ประเด็นที่เป็นปัญหาย่อยในระดับน้อย ได้แก่ การผลิตสอดคล้องกับความต้องการของตลาด ดังแสดงในตารางที่ 1

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 9

The 9th STOU National Research Conference

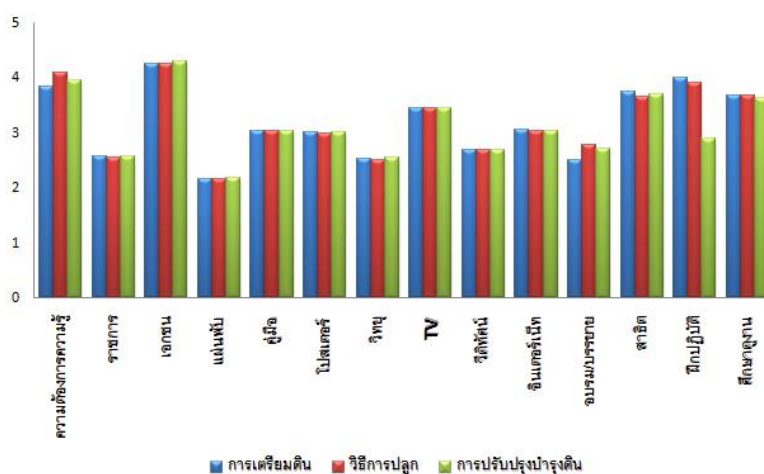
ตารางที่ 1 ระดับของปัญหาในการผลิตข้าวของเกษตรกร

(n = 125)

ปัญหาในการผลิตข้าวของเกษตรกร	ระดับความคิดเห็น			
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	ลำดับ
ด้านสภาพแวดล้อมการผลิต	3.73	0.516	มาก	1
ด้านปัจจัยการผลิต	3.05	0.272	ปานกลาง	4
ด้านเทคโนโลยีการผลิต	2.82	0.118	ปานกลาง	5
ด้านการเพิ่มมูลค่าสินค้า	3.08	10.361	ปานกลาง	2
ด้านการตลาด	3.07	0.516	ปานกลาง	3

4. ความต้องการการส่งเสริมแบบนาแปลงใหญ่ของเกษตรกร

4.1 ความรู้เกี่ยวกับการเตรียมดิน วิธีการปลูก การปรับปรุงบำรุงดิน พบว่า เกษตรกรมีระดับความต้องการอยู่ในระดับมาก ต้องการสื่อในการส่งเสริมมากที่สุด จากสื่อบุคคลของหน่วยงานภาคเอกชนทุกประเด็น ต้องการสื่อในการส่งเสริมในระดับปานกลาง ได้แก่ คู่มือ โพรเตอร์ ต้องการสื่อในการส่งเสริมในระดับมากจากโทรทัศน์ ต้องการใช่วิธีการส่งเสริมในระดับมาก ได้แก่ สาธิต ฝึกปฏิบัติ และศึกษาดูงาน ดังแสดงในแผนภูมิที่ 1

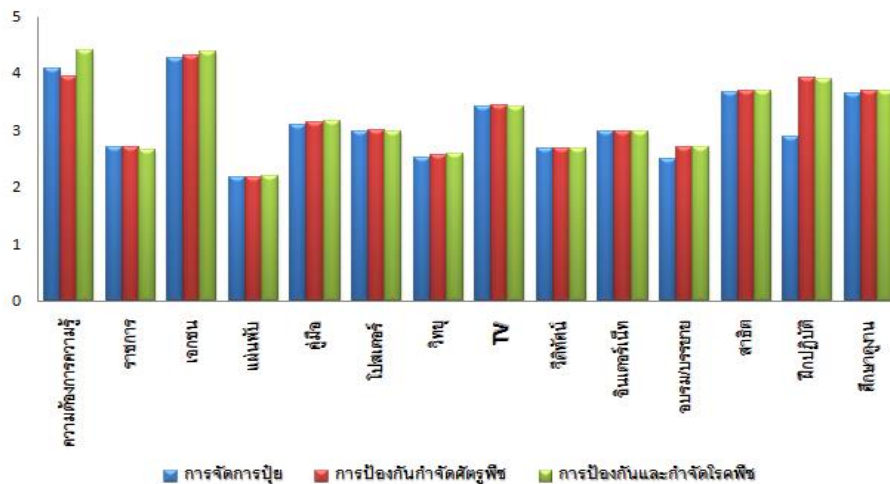

แผนภูมิที่ 1 ความต้องการการส่งเสริมการเตรียมดิน วิธีการปลูก การปรับปรุงบำรุงดิน

4.2 ความรู้เกี่ยวกับการจัดการปุ๋ย การป้องกันกำจัดศัตรูพืช การป้องกันและกำจัดโรคพืช พบว่า เกษตรกรมีระดับความต้องการอยู่ในระดับมาก ต้องการสื่อในการส่งเสริมระดับมากที่สุด จากสื่อบุคคลของหน่วยงานภาคเอกชน ต้องการสื่อในการส่งเสริมระดับปานกลาง จากสื่อสิ่งพิมพ์คู่มือ โพรเตอร์ ต้องการสื่อในการส่งเสริมระดับมาก จากสื่ออิเล็กทรอนิกส์โทรทัศน์ ต้องการใช่วิธีการส่งเสริมที่เหมาะสมกับเนื้อหาในวิธีการสาธิต ศึกษาดูงาน ในระดับมาก ดังแสดงในแผนภูมิที่ 2

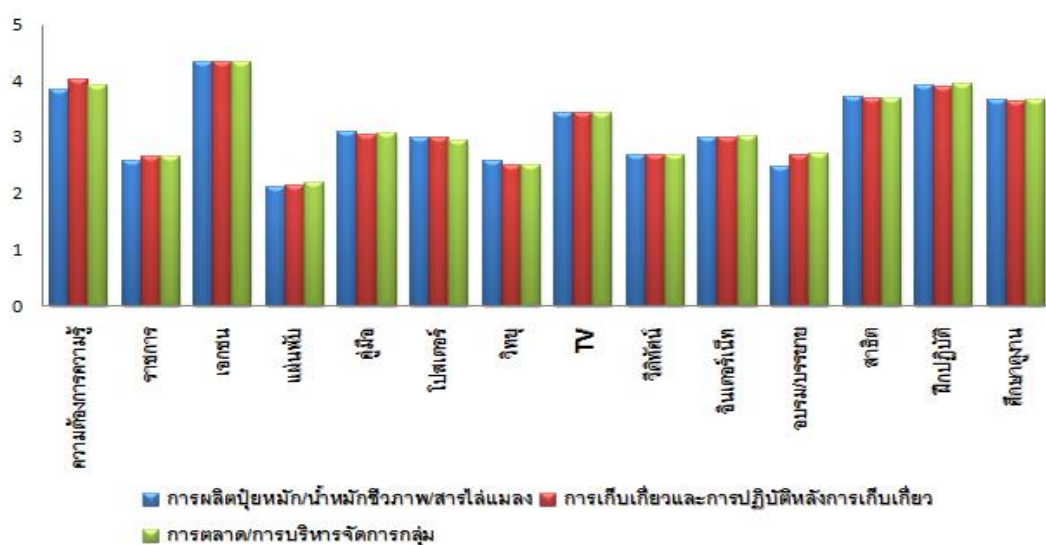

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 9
The 9th STOU National Research Conference

แผนภูมิที่ 2 ความต้องการการส่งเสริมการเตรียมดิน วิธีการปลูก การปรับปรุงบำรุงดิน

4.3 ความรู้เกี่ยวกับการผลิตปุ๋ยหมัก น้ำหมักชีวภาพ สารไล่แมลง พบว่า เกษตรกรมีระดับความต้องการอยู่ในระดับมาก ต้องการสื่อในการส่งเสริม ระดับน้อย จากสื่อบุคคลของหน่วยงานราชการ ระดับมากที่สุด จากสื่อบุคคลของหน่วยงานภาคเอกชน ต้องการสื่อในการส่งเสริม ระดับปานกลาง จากสื่อสิ่งพิมพ์คู่มือ โปสเตอร์ ระดับน้อย จากสื่อแผ่นพับ ต้องการสื่อในการส่งเสริม ระดับมาก จากสื่ออิเล็กทรอนิกส์โทรทัศน์ ระดับปานกลาง จากสื่ออิเล็กทรอนิกส์วีดิโอ อินเทอร์เน็ต ระดับน้อย จากสื่ออิเล็กทรอนิกส์วิทยุ ต้องการวิธีการส่งเสริมที่เหมาะสมกับเนื้อหาในวิธีการสาธิตฝึกปฏิบัติ ศึกษาดูงาน ในระดับมาก และวิธีการส่งเสริมที่เหมาะสมกับเนื้อหาในวิธีการอบรม บรรยาย ในระดับน้อย ดังแสดงในแผนภูมิที่ 3

แผนภูมิที่ 3 ความต้องการการส่งเสริมการเตรียมดิน วิธีการปลูก การปรับปรุงบำรุงดิน

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 9

The 9th STOU National Research Conference

5. แนวทางการส่งเสริมแบบนาแปลงใหญ่ของเกษตรกร

จากการเก็บข้อมูลกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีการรวมกลุ่มของเกษตรกรเพื่อให้สามารถบริหารจัดการกลุ่ม ร่วมกันซื้อปัจจัยการผลิต การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เทคโนโลยีการผลิต และรวมกันจำหน่ายเพื่อเพิ่มอำนาจการต่อรองราคาสินค้า ซึ่งผลการวิจัยเกษตรกรมีความต้องการประเด็นความรู้ในการผลิตข้าวทุกประเด็นที่ศึกษา จึงมีแนวทางการส่งเสริมโดยประสานงานอาศัยความร่วมมือระหว่างเกษตรกร ผู้นำชุมชน นักส่งเสริมการเกษตร และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสร้างเกษตรกรต้นแบบ จัดทำแปลงเรียนรู้ให้เกษตรกรปฏิบัติหลักวิชาการตามเป้าหมายการพัฒนาแปลงใหญ่ เพื่อลดต้นทุน เพิ่มผลผลิต พัฒนาคุณภาพให้ได้มาตรฐาน และบริหารจัดการด้านการตลาด

ข้อเสนอแนะ

- 1) ด้านการส่งเสริม เกษตรกรเสนอให้หน่วยงานของรัฐหาแหล่งตลาดรับซื้อผลผลิต มีการประกันราคาผลผลิต จัดหาแหล่งจำหน่ายปัจจัยการผลิตคุณภาพดี ราคาถูก และเยี่ยมเยียนให้คำแนะนำอย่างต่อเนื่อง
- 2) ด้านการสนับสนุน เกษตรกรเสนอให้หน่วยงานของรัฐมาสนับสนุนเมล็ดพันธุ์ข้าวพันธุ์ดี เครื่องจักร เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตข้าว ตลอดจนการวางแผนด้านการผลิต การตลาด เพิ่มมูลค่ามูลค่าของสินค้า และให้บริการเอกสารคำแนะนำ

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัย เรื่อง “แนวทางการส่งเสริมแบบนาแปลงใหญ่ของเกษตรกร บ้านย่านใหญ่ ตำบลท่านางงาม อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก” มีประเด็น ที่นำมาอภิปราย ดังนี้

1. ข้อมูลทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกร พบว่า กลุ่มตัวอย่าง ร้อยละ 52.80 เป็นเพศชาย อายุระหว่าง 30 - 74 ปี อายุเฉลี่ย 54.72 ปี ระดับการศึกษาประถมศึกษา สอดคล้องกับจิรวุฒิ มงคล(2557 : 33) ได้ทำการศึกษาพบว่า เกษตรกรร้อยละ 52.1 เป็นเพศชาย ส่วนมากอายุระหว่าง 41-50 ปี และจบชั้นประถมศึกษา

2. ข้อมูลสภาพการปลูกข้าวของเกษตรกร พบว่า สภาพการปลูกข้าวของกลุ่มตัวอย่าง เกษตรกรร้อยละ 95.20 มีการปรับพื้นที่ให้สม่ำเสมอ เพื่อการรักษาระดับน้ำ เกษตรกรร้อยละ 100.00 ใช้เมล็ดพันธุ์ที่ตรงตามพันธุ์ความงอกร้อยละ 80 ขึ้นไป เกษตรกรร้อยละ 97.60 ตามลำดับ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศิริพร คงเจริญเขตร์ (2550 : 88-94) ได้ทำการศึกษาสภาพการผลิตและความต้องการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว กข 15 ของสมาชิกแปลงขยายพันธุ์ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าว นครราชสีมา ในอำเภอสีดา จังหวัดนครราชสีมา พบว่า เกษตรกรส่วนมากไม่มีการเตรียมเมล็ดพันธุ์ ก่อนปลูกเนื่องจากการปลูกข้าวแห้งและไม่เคยเพาะทดสอบความงอกก่อนปลูก การเตรียมดินส่วนใหญ่ เตรียมโดยไถบะ ไถแปร และคราด 1 ครั้ง โดยเกษตรกรทั้งหมดไม่ใช้สารเคมีก่อนปลูก เกือบทั้งหมดไม่ใช้สารเคมีก่อนปลูก และเกือบทั้งหมดมีการกำจัดวัชพืชโดยใช้แรงงานคน ในเรื่องของการใช้ปุ๋ยคอกปุ๋ยหมัก พบว่า ส่วนมากใส่ปุ๋ยคอก เฉลี่ย 98.30 กิโลกรัมต่อไร่ และทั้งหมดใช้ปุ๋ยเคมี ใส่สูตร 16-20-0 รองลงมาใส่สูตร 16-16-8 มีเพียงส่วนน้อย ใช้สูตร 20-0-0 ส่วนการใช้สารเคมีกำจัดโรคแมลง พบว่า เกษตรกรทั้งหมดไม่ใช้สารเคมีกำจัดโรคแมลงในด้านการเก็บเกี่ยวส่วนมากเก็บเกี่ยวโดยใช้เครื่องเกี่ยวนวด มีเพียงส่วนน้อยเก็บเกี่ยวโดยใช้เครื่องเกี่ยวบางราย และใช้เวลาในการเก็บเกี่ยว 3 วัน

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 9

The 9th STOU National Research Conference

3. ปัญหาของเกษตรกร พบว่า เกษตรกรมีปัญหาด้านราคาสินค้าอยู่ในระดับปานกลาง การรวบรวม/ จัดเก็บสินค้าอยู่ในระดับน้อย การส่งมอบสินค้า อยู่ในระดับน้อยที่สุด ตามลำดับ สอดคล้องกับงานวิจัยของ อรณุช มั่งมี (2555 : 81-83) ได้ศึกษาการผลิตข้าวของเกษตรกรตำบลสนทราย อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย พบว่า โดยภาพรวมเกษตรกรมีปัญหาเกี่ยวกับการผลิตข้าวในเรื่องของปัจจัยการผลิตข้าวมีราคาสูง เช่น ปุ๋ยเคมี เมล็ดพันธุ์ข้าว ค่าแรงงาน และปัญหาโรคแมลงและศัตรูข้าวระบาดในนาข้าว ส่วนข้อเสนอแนะของเกษตรกร ส่วนใหญ่เสนอแนะให้หน่วยงานภาครัฐให้การสนับสนุนปัจจัยการผลิต จัดอบรมให้เกษตรกรที่สนใจเกี่ยวกับการลดต้นทุนการผลิตและการป้องกันกำจัดโรคแมลงที่ระบาดในพื้นที่อย่างถูกวิธีตามหลักวิชาการ โดยให้เกษตรกรมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนและโครงการ เพื่อให้เกษตรกรสามารถนำไปปฏิบัติได้ในการแปลงนาของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร ควรใช้หลักสูตรและวิธีการส่งเสริมที่เหมาะสมกับเกษตรกร รวมทั้งส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มหรือการรวมกลุ่ม และให้ความรู้เกี่ยวกับการผลิตข้าวโดยใช้ระบบเกษตรดีที่เหมาะสม (GAP ข้าว)

4. ความต้องการได้รับการส่งเสริมด้านเกษตรของเกษตรกร 1) ระดับความต้องการความรู้ พบว่า กลุ่มตัวอย่างต้องการความรู้มากในทุกประเด็น ได้แก่ (1) การเตรียมดิน (2) วิธีการปลูก (3) การปรับปรุงบำรุงดิน (4) การจัดการปุ๋ย (5) การป้องกันและกำจัดศัตรูพืช (6) การป้องกันและกำจัดโรคพืช (7) การผลิตปุ๋ยหมัก/น้ำหมักชีวภาพ/ สารไล่แมลง (8) การเก็บเกี่ยวและการปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยว และ (9) การตลาด/การบริหารจัดการกลุ่ม 2) ระดับความต้องการสื่อในการส่งเสริม พบว่า กลุ่มตัวอย่าง ต้องการสื่อในการส่งเสริม ระดับมาก จากสื่อบุคคลของหน่วยงานราชการ และจากสื่อบุคคลของหน่วยงานภาคเอกชน จากสื่อสิ่งพิมพ์คู่มือ โปสเตอร์ และแผ่นพับ จากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ อินเทอร์เน็ต วิทยุ โทรทัศน์ และวิทยุ 3) ระดับความต้องการวิธีการส่งเสริม พบว่า กลุ่มตัวอย่าง ต้องการวิธีการส่งเสริมการเรียนรู้ ในวิธีฝึกปฏิบัติ ระดับมากที่สุด และต้องการวิธีการส่งเสริมการเรียนรู้ ระดับมาก ได้แก่ สาธิต ทักษะศึกษา และบรรยาย สอดคล้องกับงานวิจัยปฐภากร สร้อยสูงเนิน (2555 : 80-82) ได้ศึกษาการผลิตข้าวและความต้องการการส่งเสริมการเกษตรของเกษตรกรผู้ทำนาในตำบลเมืองเก่า อำเภอบึงนาราง จังหวัดพิจิตร พบว่า เกษตรกรมีความต้องการการส่งเสริมในระดับมากที่สุด ได้แก่ การใช้สารเคมี ประเภทการทำนา การจัดการก่อนและหลังการเก็บเกี่ยว การดูแลรักษา ในระดับมาก ได้แก่ การเตรียมดิน และระดับปานกลาง ได้แก่ การใช้ปุ๋ย การเตรียมเมล็ดพันธุ์ ส่วนระดับน้อย ได้แก่ การตลาดและการรวมกลุ่มเกษตรกร ในด้านช่องทางการส่งเสริมการเกษตรที่ระดับมาก ได้แก่ บุคลากรราชการ สื่อ โทรทัศน์ แผ่นพับ ระดับปานกลาง ได้แก่ บุคคลเอกชนและคู่มือ ระดับน้อย ได้แก่ วิทยุ โปสเตอร์ คอมพิวเตอร์ และระดับน้อยที่สุด ได้แก่ วิทยุ/ซีดี และวิธีการส่งเสริมการเกษตรที่ต้องการอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ การบรรยาย การศึกษาดูงาน การสาธิต การฝึกปฏิบัติ ส่วนความต้องการการสนับสนุนปัจจัยการผลิตระดับปานกลาง ได้แก่ การประสานแหล่งปัจจัย การผลิตและการประสานแหล่งเงินทุน และด้านการตลาดที่ต้องการระดับมาก ได้แก่ การประกันราคาผลผลิต การจัดตั้งกลุ่ม การประชาสัมพันธ์ การวางแผนการผลิตและการตลาด

ข้อเสนอแนะ

1) ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 จากการวิจัย เกษตรกรมีต้นทุนการผลิตต่อไร่สูงจากค่าสารเคมี กำจัดวัชพืช ค่าปุ๋ยเคมี ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเข้าไปให้ความรู้ในวิธีการใช้ปุ๋ยเคมี และสารเคมีในปริมาณที่เหมาะสม พร้อมทั้งสนับสนุนการใช้ปุ๋ย ตามค่าวิเคราะห์ดิน เพื่อลดต้นทุนการผลิตข้าว

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 9

The 9th STOU National Research Conference

1.2 จากการวิจัย เกษตรกรต้องการการส่งเสริมด้านความรู้ในระดับมากในทุกด้าน ต้องการรับความรู้จาก สื่อบุคคลทั้งของหน่วยงานราชการและเอกชน ผ่านสื่อสิ่งพิมพ์แผ่นพับ คู่มือ โปสเตอร์ ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์วิทยุ โทรทัศน์ วิดีโอ และอินเทอร์เน็ต โดยต้องการวิธีการส่งเสริมการเกษตร ฝึกปฏิบัติ สาธิต ดูงาน และอบรม บรรยาย ตามลำดับ จึงควรให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาให้ความรู้ เยี่ยมเยียน ให้คำแนะนำอย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาเกษตรกรให้สามารถนำความรู้ไปพัฒนาการผลิตและพัฒนาคุณภาพผลผลิตได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

1.3 จากการวิจัย เกษตรกรอายุเฉลี่ย 54.72 ปี ซึ่งเข้าสู่ผู้สูงอายุ บางส่วนยังไม่ยอมรับเทคโนโลยีการผลิตที่จะเข้ามาช่วยให้การผลิตมีประสิทธิภาพ ขาดความรู้ ความเข้าใจวิธีการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ จึงควรให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาให้ความรู้ความเข้าใจในการใช้เทคโนโลยีเพื่อช่วยให้เกษตรกรได้รับผลผลิตที่มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น

1.4 จากการวิจัย เกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการผลิตข้าวในระดับปานกลาง ไม่ได้นำความรู้ที่ได้รับมาปฏิบัติเป็นรูปธรรม จึงควรจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ให้เกษตรกรได้ลงมือปฏิบัติ เช่น แปลงเรียนรู้ โรงเรียนเกษตรกร เพื่อให้เกษตรกรได้ฝึกปฏิบัติเกี่ยวกับการผลิตข้าวอย่างถูกวิธี และเข้าใจเกี่ยวกับหลักการวิชาการเกี่ยวกับข้าว

2) ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับเทคโนโลยีการผลิตข้าวของเกษตรกร

2.2 ควรศึกษาการใช้เทคโนโลยีการผลิตข้าวให้เหมาะสมกับพื้นที่ โดยหารูปแบบหรือวิธีการที่เหมาะสมกับระดับความรู้ของเกษตรกร และเกษตรกรยอมรับ เพื่อกำหนดแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาการผลิตข้าวได้อย่างมีประสิทธิภาพตามมาตรฐาน

2.3 ควรศึกษาเปรียบเทียบในหลายกลุ่มที่เข้าร่วมโครงการ เนื่องจากแต่ละกลุ่มมีสภาพพื้นที่ ปัญหาที่แตกต่างกัน เพื่อสรุปปัญหาและความต้องการของแต่ละกลุ่ม เพื่อนำมาวางแผนในการส่งเสริมให้เหมาะสมกับพื้นที่ อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลกต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กรมส่งเสริมการเกษตร (2531) การถ่ายทอดความรู้สู่เกษตรกร กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุม

สหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

กรมส่งเสริมการเกษตร (2554) คู่มือนักวิชาการส่งเสริมการเกษตร ข้าว ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ มันสำปะหลัง โครงการประกัน

รายได้เกษตรกร ปี 2553/54. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุม สหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

กรมส่งเสริมการเกษตร (2558). คู่มือการส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์

การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด

เกษราภรณ์ เข้มขาว (2557) ความต้องการการส่งเสริมการผลิตข้าวของเกษตรกร อำเภอดอนพุด จังหวัดสระบุรี (วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.

จันัญญา เฟื่องฟู่ง (2555).การผลิตข้าวของเกษตรกรตำบลลาลี อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี (วิทยานิพนธ์ปริญญา

เกษตรศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.

จิราวุฒ มงคล. (2558).ความต้องการการส่งเสริมการเกษตรแปลงใหญ่ของเกษตรกรในจังหวัดสกลนคร (วิทยานิพนธ์ปริญญา

เกษตรศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 9

The 9th STOU National Research Conference

- เฉลิมศักดิ์ ตุ่มหิรัญ (2553). “วิธีการส่งเสริมการเกษตร” ใน ประมวลสาระชุดวิชาความรู้ทั่วไป เกี่ยวกับการส่งเสริมการเกษตร (หน่วยที่ 8). นนทบุรี: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- พงษ์ศักดิ์ อังกลสิทธิ์ (2556). “แนวคิดเชิงวิเคราะห์เกี่ยวกับการส่งเสริมการเกษตร” ใน ประมวลสาระชุดวิชาการส่งเสริมการเกษตรเพื่อการพัฒนา (หน่วยที่ 4). นนทบุรี: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- บุญธรรม จิตตอนันต์ (2540). ส่งเสริมการเกษตร. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์.
- ปพนศักดิ์ อุบล (2552). การใช้สารเคมีในการป้องกันและกำจัดศัตรูข้าวของเกษตรกรในอำเภอสวรรคภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด (วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์) . มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.
- ปฐภากร สร้อยสูงเนิน (2555). การผลิตข้าวและความต้องการการส่งเสริมการเกษตรของเกษตรกรผู้ทำนาในตำบลเมืองเก่า อำเภอกบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี (วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์) . มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.
- วัชรินทร์ นิลรัตน์ (2555).การจัดการในกระบวนการผลิตข้าวของเกษตรกรตำบลหนองตอง อำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดนครสวรรค์ (วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.
- ศิริพร คงเจริญเขตร (2550). สภาพการผลิตและความต้องการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว กข15 ของสมาชิกแปลงขยายพันธุ์ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวนครราชสีมา ในอำเภอสีดา จังหวัดนครราชสีมา (วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์) . มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.
- สุจิตรา นิธิยานนท์ (2555). ความต้องการการส่งเสริมการเกษตรของเกษตรกรผู้ทำนบบ้านหนองสาหร่าย ตำบลพนอม อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม (วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์) . มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.
- สำนักงานเกษตรอำเภอบางระกำ (2560). แผนพัฒนาการเกษตรระดับตำบล ปี 2560. สำนักงานเกษตรอำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก.
- อภิชาติ พงษ์ศรีทูลชัย. (2558). เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่องการส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่. จัดโดยสำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดขอนแก่น. วันที่ 20 กรกฎาคม 2558 โรงแรมการ์น จังหวัดอุดรธานี.
- อรนุช มั่งมี (2555). การผลิตข้าวของเกษตรกรตำบลสันทราย อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย. (วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์) . มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.